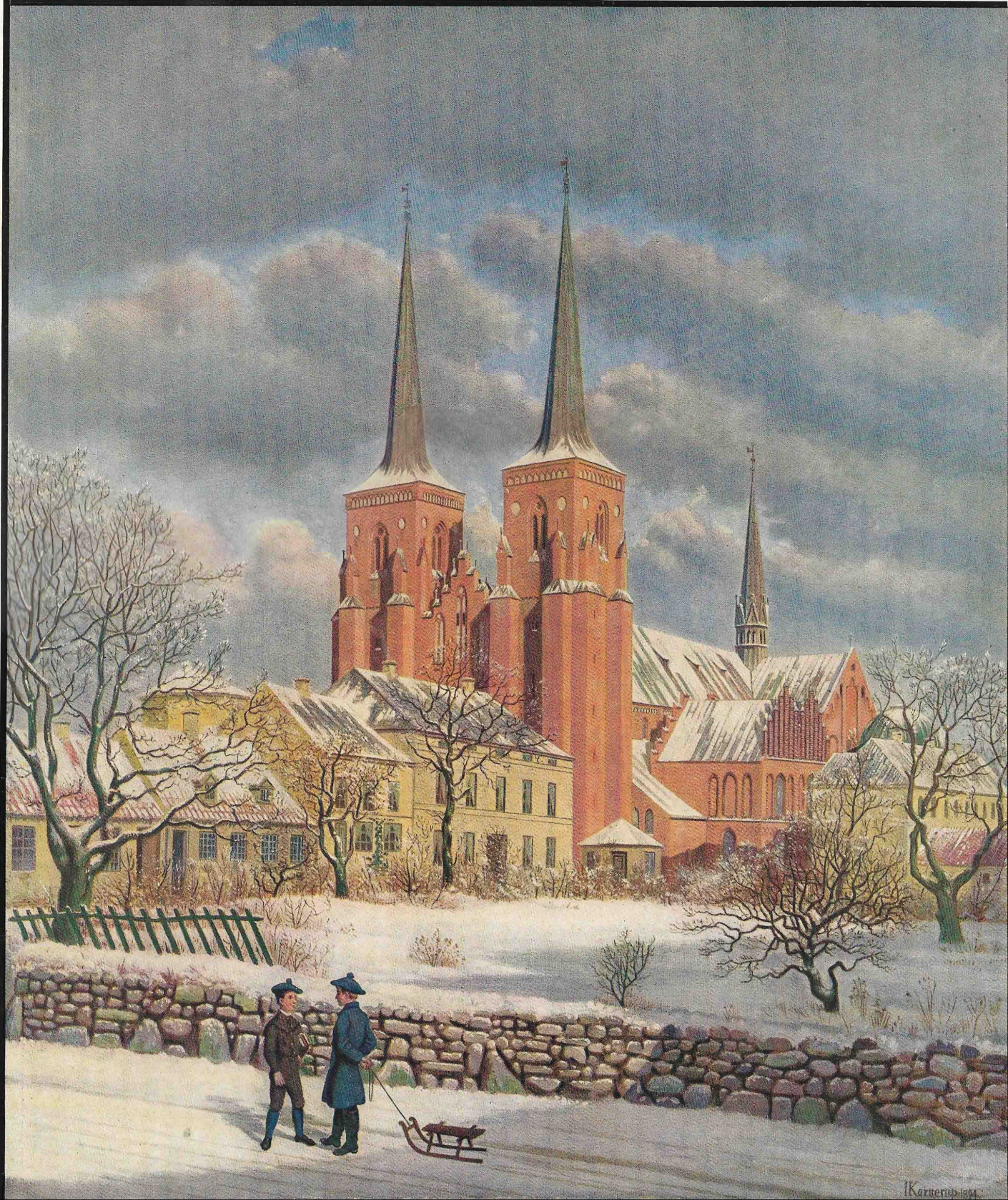

Jul i Roskilde

ROSKILDE-MINDER I NATIONALMUSEET

FRA TRÆGAARDEN TIL HARALDSBORG OG ST. BIRGITTES KAPEL

AF HANS KJÆR

NAAR en By, som Tilfældet er med Roskilde, har en mere end tusind-aarig Eksistens, er det paa Forhaand givet, at denne Tilværelse vil kunne følges gennem Fund af Genstande, som fra Tid til anden er tabte, eller gemte i Jorden, der jo i alle Ufredstider er det sikreste Gemmested. Oldsager fra forskellig Tid er da ogsaa ved vor Tids dybe Fundamenteringer komne for Dagen i alle vore ældre Byer. I de fleste Tilfælde er det tilfældigt tabte eller henkastede Sager og da kun sjældnere af virkelig Betydning, enkeltvis; thi selv de ringe Ting kan faa Værdi ved at indgaa i en større Sammenhæng. Den samlede Fundmasse vil i Tvivlstilfælde kunne afgøre, om et Sted har været bebygget uden Afbrydelse, om Bebyggelsen har været betydelig eller ringe, og den vil kunne berette et og andet om Beboernes Velstand eller Fattigdom, deres hjemlige Værkflid og deres Forbindelser udadtil.

For Roskildes Vedkommende er Antallet af spredte Fund meget betydeligt, navnlig da selvfølgelig fra Middelalder og nyere Tid. Og det er sikkert bekendt for de fleste, at et Par af disse Fund er meget værdifulde, baade i sig selv, og fordi de kan sættes i Tilknytning til historisk kendte Begivenheder. Men Fundene gaar længere tilbage, helt til Sten- og Bronzealder, og der er mellem dem i hvert Fald ét betydeligt Fund. Det vilde være fristende at give en samlet Oversigt over hele Fundmassen; men dette vilde neppe være paa sin Plads ved denne Lejlighed. Bedre at nøjes med at fastslaa, at Stedet, hvor Roskilde By nu ligger, har givet Mennesker Ly og Næring i det mindste i 7 Aartusinder, fra Køkkenmøddingtiden af, og dernæst berette om et forhistorisk Fund, som oplyser os om en enkelt Side af de gamles Tankegang.

Findestedet er Trægaarden, og det er kun 20 Aar, siden Fundet skete, nemlig da man udvidede den Del af Pavillonen, som ligger vinkelret paa Landevejen. Findestedet ligger altsaa paa Nordsiden af Roskilde Banke, omtrent halvt oppe paa Bakkesiden, ca. 25 m øst for Landevejen og 7,5 m nord for den Sidevej, der fører syd om Pavillonen ind i Anlægget. Man skulde ikke vente her at træffe større Opfyldninger, men det var alligevel Tilfældet; først i et Par Meters Dybde under Overfladen traf man det faste Ler, der dannede Undergrunden; man gravede sig ned gennem Fyldlag, der overvejende stammede fra Middelalderen; men dybest nede traf man et gammelt Overfladelag, og her viste det sig, at man var paa Oldtidsgrund. Skønt der arbejdedes med Spidshakke, der jo ikke er

Fig. 1. Bronzesværd fra Trægaarden.

det allerbedste Redskab til arkæologisk Undersøgelse, var Arbejderne ikke blot saa heldige at fremdrage Oldsager i god Stand, men det viste sig ogsaa muligt at faa selve Stedet til at tale.

Det var Handelsmand CHR. CHRISTENSEN, der bragte Meddelelse om Fundet til Nationalmuseet. Det skal han roses for, selv om han, efter hvad man sagde, først havde forsøgt at købe Sagerne af Arbejderne. De gav det i Stedet i Forvaring til Murermester C. J. SCHLEDERMANN, af hvem jeg modtog Sagerne den 8. December 1909, samme Dag, som vi havde modtaget Anmeldelsen. Da det den Dag allerede var halvmørkt, da jeg kom til Roskilde, aflagde jeg et nyt Besøg 2 Dage senere, og først saa kunde jeg gøre de Iagttagelser, som giver Fundet dets største Betydning. Allerede første Dag havde jeg dog talt indgaaende med de to Arbejdere, som havde gjort Fundet, CH. FREDERIKSEN og H. P. NIELSEN. Det var den førstnævnte, som havde fundet det meste, og som gav de bedste Oplysninger.

Selve Findestedet var bortgravet ved mit Besøg, men der stod en Jordvæg ca. $\frac{2}{3}$ —1 m syd for. Arbejderne havde været i Færd med at grave Jorden bort til en Kælder, i ca. 2,5 m Dybde. Herved kom først et helt Bronzesværd frem, et Par m under Overfladen, snart derefter endnu to, mulig et Par Tommer dybere. Det hele Sværd er det, som her vises i Fig. 1. Det er i sin Helhed 65 cm l. og er — desværre vil maaske en og anden sige — neppe dansk Arbejde, men et Importstykke, fra Sydtykland, eller i hvert Fald af sydtyk Type, selv om det vel kunde tænkes gjort i Danmark, med ottekantet Fæste; for øvrigt en Form, som meget ofte er fundet i Danmark; et andet er derimod af nordisk Type, men mindre vel bevaret; af det tredje er kun Klingen til Stede; ogsaa det er snarest nordisk, og alle tre tilhører samme Tidsalder, den fjerde af den ældre Bronzealders 6 Perioder, den Tidsalder, da vor Bronzealder frigør sig fra den fremmede Import, rundt regnet vel godt 1000 Aar før vor Tidsregnings Begyndelse.

Efter al Sandsynlighed er de tre Sværd lagt paa den Plads, hvorfra de nu optoges, paa samme Tid, og den største Interesse ved Fundet er, at det var muligt at se, hvorledes denne Plads havde været beskaffen paa den Tid, da Sværdene lagdes paa Pladsen; det drejer sig nemlig uden al Tvivl om en Henlæggelse i bestemt Øjemed. Det var endnu muligt at se, at der paa Stedet havde været et okkerholdigt Kildeløb, og at Sværdene havde ligget i Strømmen.

Ogsaa et Brøndhul en Snese i Sydøst, saavel som St. Gertruds Kilde, der ligger i kun den dobbelte Afstand, viser sig stærkt okkerholdige. At Sværdenes Overflade var fuld af Okker, er den direkte Bekræftelse paa, at de har ligget i Strømløbet.

Grunden til, at Sværdene lagdes i Strømmen, er naturligvis vanskeligere at bestemme. Men der kan dog ikke være Tvivl om, at det drejer sig om et Offer, selvfølgelig til den Guddom, som man i Bronzealderen har tænkt sig som Strømmens Ophav, hvis man var naaet til at tænke paa en Guddom i personlig Skikkelse og ikke blottænkte paa den dulgte Magt, som virkede i det levende, strømmende Vand. Noget usikkert er det vel, om det drejer sig om et eller to eller tre Ofre, men det er jo mindre væsentligt. Der er i hvert Fald Tale om et Kildeoffer, og af den Art kendes der kun et Par lignende, et fra Møen, med Kvinde-

smykker, et andet fra Fyen, med Spydspids m. m. Men hele Sagen faar en videre Betydning, naar man ved, at der kendes lignende Kildeofre fra sydligere Egne, deriblandt fra en meget bekendt Lægedomskilde, St. Mauritius Kilde i Engadin i Schweiz; dybest nede i Kilden fandt man i 1907 to Bronzesværd, hvoraf det ene var Mage til Fig. 1. Det er ikke dristig Fantasi, men en saare nærliggende Slutning, at denne Kilde, som i vor Tid endnu regnes for Sundhedsbrønd, allerede var det for 3 Aartusinder siden! I Roskilde har Forholdene medført, at Kilden er blevet dækket af senere Tiders Opfyld; men selve Sagen faar jo et langt Perspektiv: vi skimter, mere end aner de skiftende Tiders Arv i Tro og Tanke. —

Vi maa nu gøre et langt Spring frem i Tiden, et Par Tusinde Aar. Fra forhistorisk Tid naar vi til de Tider, da de sparsomme Annaler begynder at tale om Personer og Begivenheder. Vi naar over Jernalderen frem til Middelalder, naar til de Tider, da vi ved, at Roskilde ikke blot var til, men, som Adam af Bremen beretter paa Sven Estridsens Tid, var *civitas maxima, sedes regia Danorum*, »en meget betydelig By, de Danskes

Kongestad!« Midt i Byen laa Harald Blaataands Kongeborg. Og snart efter 1100 anlagdes Haraldsborg tæt udenfor, Harald Kesias Sæde. I nøje Forbindelse med denne Borgs Skæbne staar uden al Tvivl det Fund, som i 1842 indgik til Oldnordisk Museum gennem Kronprinsen (den senere Frederik VII), der havde

modtaget Sagerne fra Kaptein og Postmester STORCH, Roskilde. De var fundne lidt tidligere, i Sommeren 1841, af Mølleren i Haraldsborg Mølle, ved Pløjning paa Voldstedet, hvor Haraldsborg fordum laa, paa tre forskellige Steder; de har altsaa ligget nær ved den daværende Overflade, men kan selvfølgelig godt tidligere have ligget bedre gemt i Jorden og først ved Udjævning være kommet nær til Overfladen. Det er en Alterkalk og Disk, begge af Kobber (mod Sædvane), og stærkt forgyldte. Disken (Fig. 2) er af svært Metal, 11,1 cm br. Midten er stærkt inddybet, begrænset af

11 Rundbuer, og viser i Midten Gud Herrens velsigende Haand, lagt paa Korset. Omkring den læses: DEXTERA DMN: Herrens højre Haand. Paa Randen læses: HINC PANEM VITE MUNDATI SUMITE QUIQ

(ve), hvilket er et latinsk Hexameter, der vel kan gengives: Modtag, hvert Menneske, heraf Frelserens, Livets Brød. Disken er med Undtagelse af Randen ganske godt bevaret og væsentlig fuldstændig. Derimod har Kalken lidt meget; den blev da ogsaa fundet paa to forskellige Steder og er blevet tumlet om ved Jordens Behandling; hele Overdelen mangler. Til Stede er nu dels Foden, dels Underdelen af Kummen tilligemed den øvre Halvdel af den pyntelige Midtknop; Kummen er lille, som det svarede til Tidsalderens Forhold; Menigheden modtog jo kun Brødet, medens Vinen var forbeholdt Præsten. Ogsaa Kalken bærer Indskrift; om Foden staar tre Ord, og dertil hørte sikkert en anden Indskrift foroven, hvoraf der nu kun kan læses det nederste af 3 Bogstaver: VAT. Det hele lyder: ... VAT DE MORTE FIDELES; sandsynligvis skal der læses: salvet de morte fideles: ... frelser de troende fra Døden. — Det er i sig selv 2 meget mærkelige Stykker,

Fig. 2. Alterdisk fra Haraldsborg.

Fig. 3. Alterkalk fra Haraldsborg.